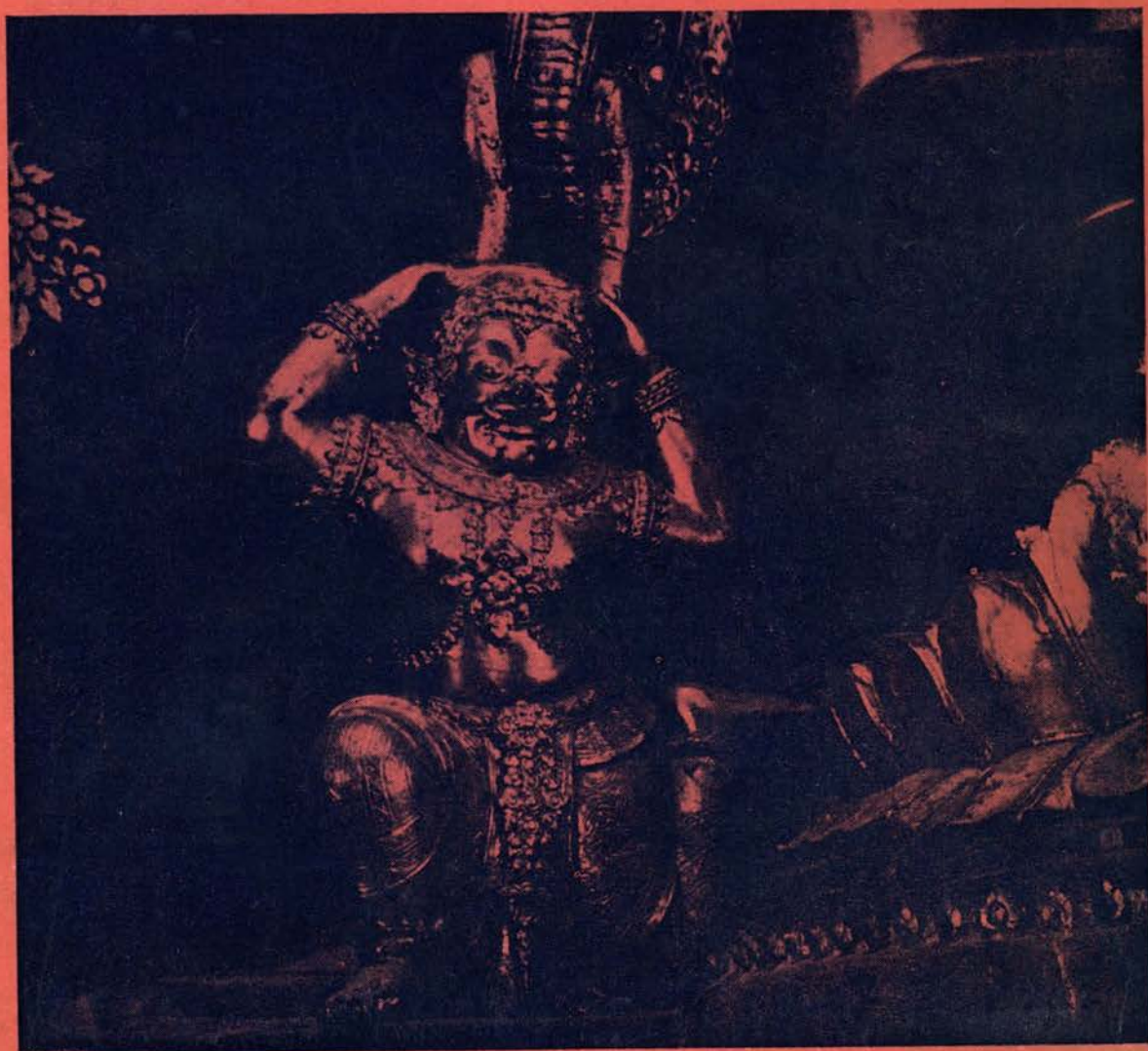

งานสาร ศิลป์ช่าง

ปีที่ ๗ เล่ม ๑๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๗

ยักษ์แบกเรือก้าวพระพุทธรชินราช จังหวัดพิษณุโลก
(ด้านขวาขององค์พระพุทธรชินราช)

สารบัญ

ปีที่ ๗ เล่ม ๑๐

มีนาคม

พ.ศ. ๒๔๙๗

ภาคศิลปวิทยาการ

สุภานิตานุสรณ์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว หน้า	๑
สาส์นสมเด็จพระสังฆราชเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ สมเด็จพระบรมพระยาตำราญ ...	๓
สุริยพันธุ์ ชุนภักดีอาสา (นก)	๑๕
กบเต็นเป็นคำโคลง พ. ณ ประมวญมารค	๒๖
ศิลปสงเคราะห์ นายศิลป์ พีระศรี แต่ง พระยาอนุমানราชอิน แชล	๓๓
เรื่องเมืองไตรดรงค์ ธนิต อยู่โพธิ์	๔๒
รายงานการดำเนินงานของคณะผู้แทนไทยฯ	๕๐
นำเที่ยวจังหวัดจันทบุรี ต. อมาตยกุล	๕๗
เรื่องเที่ยวเมืองเยอรมัน หม่อมเจ้าหญิง ลียบพันพารเสนอ โสณกุล	๖๕
จดหมายเหตุเรื่องการจลาจลฯ หลวงจินตาสหกิจ แชล	๗๓
รายงานการประชุมใหญ่ของสภาการพิพธิภัณฑ์ระหว่างชาติ	๘๑
สำรวจความในจารึกอักษรเขลียงหลักที่ ๕ ยวีตา ศรีชลาลัย	๙๐

Vārasān Silpākon

Vol. 7

March, 1954

No. 10

1. Saying. By King Rāmā VI.	page 1
2. "San Somdet" (Letter between Their late Royal Highnesses Prince Damrong and Prince Naris.)	„ 3
3. "Suriyaphan" — a Story in Verse, Part XXII.
By Khun Phakdi-asa (Nok).	„ 50
4. A Critical Study on certain Pattern of Thai Poem.
By P. Na Pramuan Mark.	„ 26
5. An Aid to Arts, an English - Thai glossary.
By Silpa Phirasri. Translated by Phya Anuman Rachathon.	„ 33
6. Ayothya, an ancient city of Thai Traditional History.
By Dhanit Yupho.	„ 42
7. Report of Thai representatives before and after the 3 rd General Meeting of ICOM (International Council of Museums) in Geneva.	„ 64
8. Guide to Chanta - buri. By T. Amatyakul.	„ 57
9. Travels in Germany. By H.S.H. Princess Sibphanparasaner Sonakul.	„ 64
10. A European version of the revolution in Siam at the end of the reign of King Phra Narayana, 1688 A.D. Translated by Luang Chinda-sahakit.	„ 73
11. International Council of Museums.	„ 81
12. A Review on the Contents of the stone inscription No. 9.
By Prida Srijalalaya.	„ 90

สำรวจความในจารึกอักษรเซลียงหลักที่ ๙

ของ

ปรีดา ศรีชลาลัย

ท่านผู้อ่าน คงประหลาดใจ อยู่บ้าง เมื่อเห็น ชื่อ ของ เรื่อง นี้ มี คำ ว่า อักษรเซลียงปนอยู่ด้วย ข้าพเจ้ามีเหตุผลที่จะเรียกตัวหนังสือในจารึกหลักที่ ๙ ว่า อักษรเซลียง เหตุผลมีอย่างไรจะได้อีกเล่าต่อไปข้างหน้า

จารึกหลักที่ ๙ ซึ่งจะได้รับการสำรวจความนี้ มีความสำคัญเกี่ยวกับอักษรศาสตร์ และประวัติศาสตร์ไทยอยู่มาก แต่ความสำคัญส่วนใหญ่ย่อมขึ้นอยู่กับแก้หนังสือขอม เพราะฉะนั้นถ้าผู้อ่านมีความรู้อักษรขอมเพียงพอ ก็สามารถเข้าใจได้ทันที ความมุ่งหมายของเราจะคลอออกไป

อักษรขอมที่กล่าวถึงนี้ ข้าพเจ้าหมายเอาหนังสือขอมเมืองไทย หรือที่ไทย เคย เรียก ว่า หนังสือ ขอม มา แต่โบราณ มิใช่ว่าสักแต่อักษรที่มีหนามเคยข้างบนแล้ว จะพึงนับเป็นหนังสือขอมไปเสียทั้งหมด เพราะหนังสือฝ่าย

วัดสมัยโบราณของไทย มีหลายรุ่นและหลายแบบด้วยกัน นักศึกษาประวัติศาสตร์ไทย หากไม่รู้จักหนังสือขอม อาจจะมีข้อวินิจฉัยบางประการที่เกี่ยวกับหนังสือไทย หรือ ประวัติศาสตร์ไทยอย่างหละหลวม ด้วยเหตุที่ขาดเครื่องมือช่วยสนับสนุนในการทำความเข้าใจตามข้อวินิจฉัยนั้น ยกตัวอย่างง่าย ๆ เช่นสมมติมีบางท่านกล่าวว่า อักษรจารึกหลักที่ ๑๙ และหลักที่ ๙ เป็นหนังสือขอม เมื่อนักศึกษาประวัติศาสตร์ไทยไม่รู้จักหนังสือขอมเป็นพื้นอยู่ก่อนแล้ว จะเข้าใจได้อย่างไรว่าคำกล่าวของท่านนั้นถูกหรือผิด ที่ร้ายไปกว่านั้น ก็คือไม่รู้ว่าเป็นหนังสือขอมต่างจากหนังสือเขมร และบางทีอาจจะเผลอเชื่อตามไปว่าขอมคือเขมรเสียด้วยซ้ำไป

ข้าพเจ้าคิดว่า คนไทยโบราณที่ตั้งชื่อเรียก อักษร แบบหนึ่งว่า หนังสือ ขอม คงไม่ได้ตั้ง โดยยกเมฆเป็นแน่ เช่น

เดียวกับ ที่เรียกหนังสือ จีน และ หนังสือ
 ไทย ย่อมมีเหตุผลเพียงพอที่จะสนับสนุนให้เรียกเช่นนั้น หากใครคิดว่าไทยโบราณไม่รู้จักเขมร จึงเรียกหนังสือเขมรเป็นหนังสือขอม หรือเรียกบรรดาหนังสือเก่า ๆ ซึ่งนิยมใช้ตามยุคตามสมัยเป็นรุ่น ๆ มา ที่มีรูปชกขยิกกว่าเป็นหนังสือขอมเสียทั้งนั้นแล้ว ก็พึงเชยเถิดว่า ความคิดของบุคคลนั้นย่อมเกิดจากการยกเมฆมแท้ที่เคียว สำหรับข้าพเจ้าไม่มีความรู้ที่จะชักพาให้คิดเห็นหันเหไปทางอื่นใดได้ เพราะข้าพเจ้าถ่อเอาแบบที่ไทยโบราณ คงชื่อเรียกว่า หนังสือขอมนั้น เป็นอักษรขอมที่ถูกดัดแปลง เป็นการเจริญ รอยตาม คตินิยมอันชอบของบรรพบุรุษไทย ส่วนเจ้าของหนังสือขอมก็ไม่ใช่ใครอื่น คือพระอาจารย์ขอมนั่นเอง พระอาจารย์ขอมสืบเชื้อสายมาจากชาวขอมเขียงแสน ทอพยพทั้งเมืองลงมาครั้งถูกกองทัพพระองค์พรหมราชขยไโล่ ฉะนั้น ระเบียบการเขียนหนังสือของพระอาจารย์ขอม ยิ่งรักษาคำเค้าเดิมที่เคยนิยมใช้ในเขียงแสนโบราณ ซึ่งต่างกันไกลจากระเบียบของหนังสือเขมร นักศึกษาควรสังเกตความซ้อนให้ตระหนัก มีฉะนั้นจะไม่ค่อยมีทาง

รู้จักว่าขอมต่างจากเขมรอย่างไร
 ความจริง หนังสือขอมไม่ใช่ของเรียนยากประการใดเลย ผู้มีการศึกษาค้นแล้วเพียงสละเวลาไม่กี่ชั่วโมง ก็สามารถเรียนรู้หนังสือ ขอม ได้พอกับความต้องการ หนังสือขอมเมืองไทยเข้าใจว่ามีมาก่อน สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีช้านาน โปรดดูจารึกอักษรขอมในลานทอง กรมศิลปากรพบที่วัดสองคย เมืองไชยนาทเก่า พร้อมกับจารึกอักษรไทยลานเงินซึ่งมีศักราชเก่าถึง พ.ศ. ๑๕๑๖ ย่อมเป็นพยานแห่งความเข้าใจที่กล่าวมานี้ หมายความว่าหนังสือ ขอมจะต้องมีมาแต่โบราณกาลก่อน พ.ศ. ๑๕๑๖ นั้น
 ก่อนสมัยกรุงศรีอยุธยา ก็เช่นสมัยของนครอโยธยา มีหนังสือเก่าหลายเรื่องที่กล่าวถึงนครอโยธยา เช่นพงศาวดารเขียงแสน, ตำนานมูลศาสนา, พงศาวดารล้านช้าง, ชินกาลมาลินี เป็นต้น ด้วยเหตุนี้จึงควรเชื่อได้แน่ว่า นครอโยธยามีจริง โดยเฉพาะชินกาลมาลินีซึ่งแต่งเมื่อ พ.ศ. ๒๐๖๐ เป็นเวลาภายหลัง นครอโยธยาเปลี่ยนเป็นกรุงศรีอยุธยาเพียง ๑๗๓ ปีเท่านั้น ท่านผู้แต่ง คงยัง ทันได้ยิน เรื่อง รวบรวมของ

นครอโยธยาอยู่มาก เหมือนดังพวกเรา
ในสมัยปัจจุบัน ยังได้ยินเรื่องเล่าถึง
กรุงศรีอยุธยา ซึ่งแตกทัพไปแล้ว ๑๘๖
ปีเช่นเดียวกัน

ในกาลมาลีนี เล่าถึงเรื่อง ที่เกี่ยว
ข้องกับนครอโยธยาว่า มีพระภิกษุรูป
หนึ่งชื่อสมณะเป็นชาวสุโขทัย ลงมา
ศึกษาที่นครอโยธยา จบการศึกษาแล้ว
กลับคืนไปอยู่สุโขทัยตามเดิม ท่าน
สมณะมีชื่ออยู่ในจารึกหลักที่ ๕ คนเคย
นับถือกับพระบรมครูตีโลกติลก ผู้ให้
จารึกหลักนั้น แต่นามของท่านสมณะ
เรียกในจารึกว่ามหาสมณะเถระ ว่าเป็น
คำยกย่องสูงอยู่ อย่างไรก็ตามคำเล่า
ในชินกาลมาลีนีดังกล่าวมานี้ ยังช่วย
ให้ข้อสังเกตอีกอย่างหนึ่งว่า สมัยนั้น
นครอโยธยา เป็นแหล่งเจริญ ด้วย การ
ศึกษา เห็นอกว่านครสุโขทัยจริง

ด้วย อาศัย หลักฐาน สันนิษฐาน ให้
เห็นว่านครอโยธยามีจริงดังนี้ เมื่อ
หนังสือ ขอมเมืองไทย แรกปรากฏ นิยม
กันในหมู่ชาวไทย คงจะเริ่มมีมาตั้งแต่
สมัย นครอโยธยา เป็น ศูนย์ กลาง แห่ง
การปกครองของไทยเมืองต่าง ๆ ณ ลุ่ม
น้ำเจ้าพระยา เพราะฉะนั้น เพื่อจำกัด
วงเขตของดินที่เกิดหนังสือขอม ในเมื่อ

พูดถึงหนังสือขอม จะได้เข้าใจทันทีว่า
หมายถึง หนังสือฝ่ายวัด ในดินแดน ไท
ขาวเจ้า จึง จะ ขอ เรียกว่า หนังสือ ขอม
อโยธยาต่อไป

เรื่อง หนังสือขอม อโยธยา ผ่านไป
แล้ว คราวนี้จะวกกลับไปพูดถึงหนังสือ
จารึกหลักที่ ๕ ว่าต่างจากหนังสือขอม
อโยธยาอย่างไร

รูปหนังสือที่ใช้ในจารึกหลักที่ ๕
คือสระ ะ เป็นรูปหัวคว่ำลง หัวอยู่ทาง
ซ้ายมือ สระเอียบที่มีตัวสะกด ใช้เพียง
ย ตัวเดียว เช่น เคียว เป็น คยว และ
ตัว ก เหมือนกับอักษรที่ใช้ในจารึกหลัก
ที่ ๔ และที่ ๖ ถ้าตัดหน้ามเคยออกเสีย
ก็มีลักษณะอย่างตัว ก แต่เพิ่มขีดตรง
กลางลงอีกเส้นหนึ่ง ส่วนหนังสือขอม
อโยธยา ตัว ก ไม่มีเส้นกลาง นี้แหละ
ที่เห็นได้ง่ายว่า รูปอักษรจารึกหลักที่ ๕
ต่างจากรูปอักษรขอมอโยธยา

ระเบียบการ เขียนอักษรขอม อโย
ธยาเป็นคำไทย โดยมากนิยมเอาตัว
สะกดไว้ใต้ตัวออกเสียง และใช้ไม้หัน
อากาศ เช่นคำว่า หน เขียน น ไว้ใต้
ตัว ห คำว่า เป็น เขียน น ไว้ใต้ตัว ป
ที่ใช้ไม้หันอากาศเช่น วัด เขียนตัว ว
ไว้ใต้ไม้หันอากาศ แล้วเขียน ด ลง

ใต้ตัว ว ส่วนอักษรจารึกหลักที่ ๕ ล้า
 ด้ยตัวสะกดไว้เสมอกับตัวออกเสียง เป็น
 ความนิยมอย่างเดียวกับหนังสือฝ่ายบ้าน
 เมืองของสุโขทัย เช่น หน ลำคัยตัว
 น ไว้เสมอกับตัว ห คำว่า เป็น ลำคัย
 ด้ย น ไว้เสมอกับตัว ปร และไม่นิยม
 ใช้ไม้หันอากาศ แต่ใช้ตัวสะกด ๒ ตัว
 ซ้อนกัน เช่น วัด เขียนตัว ว ลงแล้ว
 เขียนตัว ด้ย ต่อจาก ว ให้ยู่ในระคัย
 ด้ยกันคัยหนึ่ง ส่วน ด้ย อักคัยหนึ่งลง
 ไว้ใต้ ด้ย ตัวแรก

การที่ระเบียยเขียนหนังสือฝ่ายวัด
 ของสุโขทัย ต่างจากระเบียยของอักษร
 ขอมขโยธยาคังนี้ ก็เพราะบัญญัติเดิม
 ไม่เหมือนกัน เป็นค่างงอนให้เห็นว่
 เกิดขึ้นในถิ่นต่างกัน ต่างอาจารย์ต่างก็
 บัญญัติไปตามความเหมาะสมของแต่ละ
 ถิ่น แต่อย่างไรก็ตาม การที่ระเบียย
 เขียนหนังสือฝ่ายวัดของสุโขทัย เช่น
 ในจารึกหลักที่ ๕ เหลือมาให้เราได้
 คึกษานี้ นับว่เป็นเคราะห์คัยอย่างยั้ง ที่
 ช่วยให้เราได้รู้จักระเบียยการเขียนหนังสือ
 ฝ่ายวัดสมัยโบราณ แห่งสุโขทัยว่ไม่
 เหมือนกับระเบียยการ เขียนหนังสือของ
 ไทยน้อย ณ คินแดนเขียงแสดน

เมื่อทราบคังนี้แล้ว ไปตรวจคูก

ค่านานอักษรไทยของศาสตราจารย์ยอช
 เซเคส หน้า ๒๒ (ฉบับพิมพ์คังที่ ๓
 พ.ศ. ๒๔๗๒) คังมีว่ “พวกไทยน้อย
 ด้ยอยู่ในคินแดนเหนือ ห่างไกลจาก
 กรุงกัมพูชา ไม่ได้ถูกกฏอำนางของ
 ขอมครอยง่า” หน้า ๒๔ ว่ “ไทยน้อย
 มีกเขียน ตัวสะกดใต้คัยพยัญชนะที่นำ...
 เห็นจะเป็ ความคึกคัก ของไทยน้อย นนเอง
 คังแต่เขาอยู่รวมกันเป็พวกคัยย และ
 ยั้งใช้อักษรไทยเดิม เมื่อไทยน้อยพวก
 ด้ยอยู่ทางริมลำน้ำยมมาคกอยู่ในอำนาง
 ของขอม และอักษรไทยเดิมมาแปลง
 รูปคัยยตัวอักษรขอม เขาจะงได้ใช้
 ตัวสะกดใต้คัยพยัญชนะที่นำ ด้ยยั้ง
 คกอยู่จนทุกวันนี้ สำหรบใช้ในเวลาที่เอา
 อักษรขอมมาเขียนหนังสือไทย”

ผู้อ่านควร จะ ทราบคัยก่อนว่
 ขอมของท่านเซเคสนั้น ท่านยคัยคัยแทน
 เขมรกัมพูชา เพราะคณนขอมตาม
 สมคคัยของท่านเซเคสคัยคัยคือเขมรนนเอง

ตามคัยท่านสันนิษฐานว่ ไทยน้อย
 พวกคัยอยู่ทางริมลำน้ำยม คัยชาวไทย
 เมืองเขลียง (สัชนาลัย) และเมืองสุโข-
 ด้ยมาคกอยู่ในอำนางเขมร เมื่อเขียน
 หนังสือ คังจะงได้ใช้ตัวสะกดใต้คัย
 พยัญชนะที่นำ คังนี้ เข้าใจว่ท่านจะ

เฉลยสันนิษฐานผิดพลาดไป เพราะว่าระเบียบการเขียนหนังสือฝ่ายวัดของชาวไทยเมืองเสลียงและสุโขทัย ดังปรากฏในจารึกหลักที่ ๕ เป็นหลักฐานให้เห็นว่า ไทยริมลำนํ้ายมหาไต่ใช้ตัวสะกดไต่ตัวพยัญชนะที่นำไม่ ส่วนคำกล่าวในตอนท้ายที่ท่านว่า วิธนี้ (คือวิธีที่เขาใช้ตัวสะกดไว้ไต่ตัวพยัญชนะที่นำ) ยังคงอยู่จนทุกวันนี้ สำหรับใช้ในเวลาที่เอาอักษรขอมมาเขียนหนังสือไทยนั้นแล้ว ก็เป็นกล่าวไทยขมเขาระเบียชของหนังสือขอมอโยธยาไปช่วยเป็นพยาน แต่เป็นพยานที่ฟังไม่ขึ้น เพราะหนังสือขอมอโยธยา กับหนังสือฝ่ายวัดของไทยริมลำนํ้ายมคืออักษรในจารึกหลักที่ ๕ แตกต่างกันดังกล่าวมาแล้ว และคำว่าหนังสือขอมที่ไทยเรียก ก็มีใช้หมายถึงเอาหนังสือเขมร ถ้าเป็นหนังสือเขมร ไทยก็ย่อมรู้จักเรียกว่าหนังสือเขมร เช่นเดียวกับในปัจจุบันที่ไทยเรียกชาวเขมรว่าเขมร หาไต่เรียกเขมรเป็นชาวขอมไม่ ดังนั้นจึงไม่มีความจำเป็นอะไรเลย ที่ไทยจะต้องเรียกหนังสือเขมรเป็นหนังสือขอม แม้เขมรเขังก็ฉลาดพอที่จะไม่เรียกหนังสือ ขอม ของไทย เป็นหนังสือเขมรเหมือนกัน

ด้วยเหตุที่ระเบียบอักษรจารึกหลักที่ ๕ ต่างจากหนังสือขอมอโยธยาซึ่งแจ่มมาแล้ว ย่อมชวนให้คิดเห็นว่าอักษรจารึกหลักที่ ๕ มีประจำวัดในดินแดนริมลำนํ้ายมมาช้านาน ก่อนถึงสมัยราชวงศ์พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ ดินแดนริมลำนํ้ายมมีเมืองสำคัญ ๒ เมือง คือเมืองเสลียงและเมืองสุโขทัย ปรากฏในกฎหมายลักษณะลักพา ทราบใน พ.ศ. ๑๘๕๕ เรียกชื่อสองเมืองนั้นว่าเมืองเสลียงสุโขทัย ในจารึกหลักที่ ๒ ซึ่งจัดทำก่อน พ.ศ. ๑๘๕๐ มีชื่อเมืองเสลียงอยู่ในคํานที่ ๑ บรรทัดที่ ๑๒ ในจารึกหลักที่ ๑ คํานที่ ๓ บรรทัดที่ ๒๒ ระบุชื่อเมืองเสลียงเช่นเดียวกัน หลักฐานที่อ้างมา ๓ แห่งนี้ ให้สังเกตเห็นได้แน่ว่า เมือง เสลียง เป็นเมืองโบราณก่อนพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ได้ครองสุโขทัย

สมัยก่อนพุทธศตวรรษที่ ๑๘ เมืองเสลียงน่าจะเคยมีการศึกษาฝ่ายวัดที่รุ่งเรืองมาแล้วสักคราวหนึ่ง และบางทีหนังสือเมืองเสลียง จะแพร่หลายไปสู่ความนิยมของชาวเขมร ดังนั้นหนังสือที่เขมรใช้อยู่ในปัจจุบัน จึงเรียกว่าอักษรเสลียง นี้เป็นแต่ข้อสันนิษฐาน

ของข้าพเจ้า และข้อสันนิษฐานรวมทง
ความคิดเห็นดังกล่าวมาแลวนเอง ที่
เป็นเหตุให้ ข้าพเจ้า เรียก หนังสือ จารึก
หลักที่ ๕ ว่า อักษรเซลียง

จารึกอักษรเซลียงหลักที่ ๕ ท่าน
เซเคส์เล่าว่า ก่อนที่จะตกมาอยู่ที่วัด
ขวรนิเวศและที่พิพิธภัณฑสถาน ไม่
ปรากฏว่าใครพบที่ไหน และใครเป็นผู้
นำมา แล้วท่านก็ให้ข้อสันนิษฐานสืบ
ไปว่า “เขาใจว่าเดิมจะอยู่ที่วัดป่าแดง
เพราะในคำจารึกแผ่นที่หนึ่ง บรรทัดที่
๑๗ และแผ่นที่ ๒ บรรทัดที่ ๖ และที่
๑๐ ออกชื่อว่าวัดป่าแดงนี้ เดิมอยู่ใน
บริเวณ เมือง สุโขทัย ไม่มีวัด ที่ ซอ เช่นนี้
เลย ฉะนั้นอาจเป็นวัดซึ่งพ่อขุนราม
คำแหงเรียกว่าวัดอรุณญิก คือวัด
สะพานหินทุกวันนี้ก็ได้ เพราะคำจารึก
บอกไว้ชัดว่า วัดป่าแดงเป็นที่อยู่ของ
เจ้าคณะใหญ่ฝ่ายอรุณวาสี หรือมี
ฉะนั้นอาจ เป็นวัดร้าง ซึ่งอยู่ริมถนนพระ-
ร่วง กงทางระหว่างสุโขทัยและศรี
สัชชนาลัย (ดูหนังสือพระราชนิพนธ์
เรื่อง เทียวเมืองพระร่วง หน้า ๑๓๔)”

หนังสือ เรื่อง เทียว เมือง พระ ร่วง
หน้า ๑๓๔ ว่าด้วยวัดใหญ่ เป็นวัดที่ตั้ง
อยู่เกือบกึ่งทางระหว่างเมืองสุโขทัยและ

ศรีสัชชนาลัย ระยะที่เมืองทั้งสองนั้น
ห่างกันราว ๕๒ ก.ม. เพราะฉะนั้นวัด
ใหญ่ที่ตั้งอยู่ไกลจากเมืองทั้งสองไม่น้อย
กว่า ๒๕ ก.ม. ส่วนวัดสะพานหินห่าง
จากตัวเมืองสุโขทัยราว ๕ ก.ม. เศษ

ปัจจุบันนี้จารึกหลักที่ ๕ ตั้งเก็บ
รักษาไว้ ณ หอขริรญาณ ภายใน
บริเวณกองโบราณคดีกรมศิลปากร มี
ป้ายบอกว่า จารึกภาษาไทยวัดป่าแดง
เมืองสุโขทัย คำในป้ายนั้นเท่าที่เขียน
ย็นว่าวัดป่าแดงอยู่ที่สุโขทัย ทังนั้นเห็น
จะถือตามคำสันนิษฐานของท่านเซเคส์
ที่ชี้ เขาว่าวัดป่าแดง คง จะ ไต่แก่วัด
สะพานหินหรือวัดใหญ่ แห่งใดแห่งหนึ่ง
ดังกล่าวแล้ว

วัดสะพานหินตั้งอยู่ในทิศตะวันตก
ของเมืองสุโขทัยเก่า ห่างจากตัวเมือง
เพียง ๕ ก.ม. วัดป่ามะม่วงหรือที่เรียกใน
จารึกหลักที่ ๕ ว่าอาวาสสัมมวง ก็ตั้ง
อยู่ในทิศเดียวกัน แต่อยู่ชิดเมืองสุโขทัย
ระยะห่างจากวัดสะพานหินไม่ถึง ๕ ก.ม.

จารึกหลักที่ ๕ แผ่นที่ ๒ ตั้งแก่
บรรทัดที่ ๓ ถึงบรรทัดที่ ๕ เล่าเป็นใจ
ความว่ามหาธรรมราชาผู้ปู่ (คือพระ
มหาธรรมราชาลิไทย) โปรดให้อารารา-
นา พระมหา สัมณเถระ มาที่ อาวาส สัม

มวง ฝ่ายพระมหาสมณเถระ ใครจะ
 มาจนมา เห็นพระบรมครูตีโลกคิลก บ้าง
 เมื่อมาถึงวัดป่าแดงนี้ และเมื่อนบไหว
 แล้ว ให้พระมหาสมณเถระไปบูชาพระ
 มหาธาตุเจ้า ต่อจากนั้นจึงไปเข้าพัสดุ
 ในอาวาสสัมมวงพื้น ส่วนพระบรมครู
 ตีโลกคิลก เข้าพัสดุในวัดป่าแดงนี้

ใจความ ในจารึกที่กล่าวมานี้
 แสดงว่า วัดป่าแดงไม่สู้ห่างจากพระ
 มหาธาตุเท่าใดนัก แต่ไกลจากอาวาส
 สัมมวงมากที่สุด เพราะใช้คำใน
 จารึกว่าอาวาสสัมมวงพื้น

อีกแห่งหนึ่งในแผ่นที่ ๑ บรรทัดที่
 ๑๑ ถึงที่ ๑๔ เล่าเรื่องในขัณฑ์ พ.ศ.
 ๑๕๐๒ ว่า มหาธรรมราชาผู้ให้สร้าง
 กุฏิให้พระมหาเถระอยู่ เมื่อ (พระมหา
 เถระองค์นั้น) มาจนพระมหาธาตุในศรี
 สันนาลัยก็ในขัณฑ์นั้น และให้
 กระทำวัดป่าแดงให้ท่าน (พระมหา
 เถระ) อยู่ก็ในขัณฑ์นั้น (คือ พ.ศ.
 ๑๕๐๒)

ใจความจารึกตอนนั้นแสดงว่า วัด
 ป่าแดง กับพระมหาธาตุ ศรีสันนาลัยไม่
 ไกลกันตรงก็ต่อกกล่าวมาแล้วในตอนก่อน
 เพราะฉะนั้น วัดป่าแดงที่ระบุไว้ในจารึก
 หลักที่ ๕ จึงยุติได้ว่า

(๑) มีใช้วัดตั้งอยู่ที่เมือง สุโขทัย
 เพราะเมืองสุโขทัยไกลจากพระมหาธาตุ
 ศรีสันนาลัยถึง ๕๐ ก.ม.เศษ

(๒) มีใช้ตั้งอยู่ที่ วัด สะพานหิน
 เพราะ วัด สะพานหิน อยู่ใกล้ วัด สัมมวง
 และอยู่ไกล จาก พระมหาธาตุ ศรีสันนา
 ลาลัย ตามระยะที่กล่าวในหมายเลข (๑)
 นั้น

(๓) มีใช้ตั้งอยู่ที่วัดใหญ่ กิ่ง
 ทางระหว่างเมืองสุโขทัย กับเมืองศรีสัน
 นาลัย เพราะเป็นสถานที่ไกลจากพระ
 มหาธาตุศรีสันนาลัยถึงกว่า ๒๕ ก.ม.

เมื่อได้ร่องรอยอย่างนี้ ข้าพเจ้า
 จึงคิดว่า วัดป่าแดงควรจะเป็นวัดใด
 วัดหนึ่งในแขวงเมืองศรีสันนาลัย ด้วย
 เหตุที่อยู่ใกล้กับพระ มหาธาตุ ศรีสันนา
 ลาลัย ๗ ตั้งอยู่ทางบ้านตะวันออกของเมือง
 ศรีสันนาลัย ยังปรากฏอยู่จนทุกวันนี้
 ข้าพเจ้าตรวจพบชื่อวัดป่าแดง ตามที่
 กล่าวไว้ในหนังสือชินกาล มาลินี ภาษา
 ยาลหน้า ๑๒๓ ว่า เมื่อพระเถระสมณะ
 (องค์เดียวกับที่ ออกนามใน จารึก หลักที่
 ๕ ว่า มหาสมณเถระ) ได้พระบรมธาตุ
 ทิวहारเก่า วิมลน้ำ ปานามแล้ว ท่านนำ
 ไปยังเมืองศรีสันนาลัย พระมหา
 ธรรมราชาลิไทยเมื่อยังเป็นอุปราชครอง

เมืองนั้นอยู่ ทรงยินดี คือนรัย ท่าน สุมนะ
 เถระ ให้ท่านพำนัก ณ วัดป่าแดงหลวง
 (หรือวัดป่าแดงใหญ่) ใกล้เชิงเขาสิริ
 ขรรพต (เขาพระศรี) ปัจจุบันนี้เขา
 พระศรียังมีที่สวรรคโลก ได้ความจาก
 เรื่องเที่ยวเมืองพระร่วงหน้า ๑๓๗ ว่า
 ถึงหน้าเขาพระศรี ๑๗ ลงจากไหล่เขา
 ได้ไม่ช้านัก ผ่านวัดสระประทุม ซึ่งมี
 วิหารรูปเดียวกับที่วัดศรีชุม เมือง
 สโขทัย ๑๗ เป็นต้นต่อไปอีกหน่อยหนึ่งก็
 ถึงคูเมือง (ศรีสัชชาลัย) หน้า ๒๐๑ ว่า
 ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของเมือง (ศรี
 สัชชาลัย) มีวัดที่ได้ไปอยู่ ๒ วัด
 คือวัดสระประทุมกับวัดเขารังแรง วัด
 สระประทุมมีวิหารกว้าง ๕ วา ๓ ศอก
 ยาว ๖ วา ๓ ศอก รูปสี่เหลี่ยม แบ่ง
 เป็น ๒ ห้อง ด้านตะวันตกมีรูปพระยืน
 ด้านตะวันออกมีรูปพระมารวิชัย ประค
 ยังมีซุ้มคอกอยู่ มีใบระกาทวยเทพยืน
 ค่ายยืน อยู่ข้างจะงามคี่ หลังคาวีห
 นเป็นรูปชามคว่ำ นอกวิหารนมอุโบสถ
 อยู่ทางตะวันออก และเจดีย์ออกหลายองค์
 มีกำแพงแลงล้อมรอบลาน วัดนี้ถึงเป็น
 วัดเล็กก็จริง แต่ทำทางจะเป็นวัดที่อยู่
 สบาย สระใหญ่ครุฑค้ำแลงมีอยู่ที่

เชิงเขา (พระศรี) ใกล้วัดนี้ หน้า ๒๐๒
 ว่า จากวัดสระประทุมนี้ เดินไปตามถนน
 ชนไหล่เขาพระศรี แล้วเลี้ยวแยกออก
 จากถนนเข้าไปในป่าแดง ไปจนถึงเชิง
 เขารังแรง”

ได้ความต่อไปอีกว่า ที่เขารังแรง
 มีทางชนเขินขันโต ปู่ค้ำยหิน บนเขา
 มีวัดร้างอยู่วัดหนึ่ง (เท่าที่มีซากเหลือ
 บ่งว่าไม่ใช่วัดเล็ก และผู้สร้างนั้น อาจจะ
 เป็นกษัตริย์สโขทัยองค์หนึ่งก็เป็นได้)

ข้าพเจ้าพิเคราะห์ดูทำเลที่วัดสระ
 ประทุมคงอยู่ เห็นว่าจะตรงกับที่กล่าวใน
 ชินกาลมาลีนี้ คือตั้งอยู่ใกล้เชิงเขา
 พระศรี ทิศทางเขาพระศรียังมีป่า
 แดงอยู่เป็นสำคัญ ป่าแดงเท่าที่เหลือ
 อยู่ในสมัยที่พระบาท สมเด็จพระมงกุฎ
 เจ้าอยู่หัว เสด็จไปทอดพระเนตร
 พ.ศ. ๒๔๕๐ ยิ่งกว้างขวางเหมือนกัน
 แต่กระนั้นก็ควรเข้าใจว่า คงแคบกว่า
 ป่าแดง ครองพระมหาธรรมราชาลิไทย
 ครองเมืองศรีสัชชาลัยเป็นแน่ ดังนั้น
 ข้าพเจ้าจึงเห็นว่า วัดป่าแดงหลวงที่พระ
 เถระสุมนะไปพัก ซึ่งอยู่ใกล้เชิงเขาพระ
 ศรีนั้น น่าจะได้แก่วัดสระประทุมนี้เอง
 วัดสระประทุมไม่ไกล จากพระ มหาธาตุ-

คริสต์ชนาลักษณ์ เพราะตั้งอยู่ในด้าน
ตะวันออก ของเมือง คริสต์ชนาลักษณ์ ด้วยกัน
เป็นแต่ วัดสระประทุม ตั้งอยู่ เียงใต้ไป
หน่อยหนึ่งเท่านั้น ด้วยเหตุนี้จึงใคร่จะ
ชั่งไปว่า วัดสระประทุมนั้นแหละ ที่
ตรง กับ วัด ข้ำ แดง ใน จารึก หลักที่ ๕
เพราะฉะนั้น วัด ข้ำ แดง ใน จารึก หลักที่
๕ จึงไม่ใช่วัดในแขวงเมืองสโขทัย

อนึ่ง จำนวนแผ่นศิลาจารึกที่นับรวม
ในหลักที่ ๕ เท่าที่ได้มา ๓ แผ่น ท่าน
เชเคส์ว่า เป็นจารึกอักษรขอมทั้ง ๓
แผ่น แต่ข้าพเจ้าตรวจดูแล้ว รูปอักษร
บางตัวต่างจากอักษรขอมอโยธยา และ
ระเบียนการเขียนก็แตกต่างกันไกล ถึง
โต้แย้งไว้แล้วในตอนต้น เพราะฉะนั้น
ข้าพเจ้าจึงเรียกหนังสือที่ใช่จารึกหลัก
นี้ว่าอักษรเขลียง เพราะจารึกนั้นอยู่ที่
แขวงเมืองเขลียง และยังคงเรียกว่า เป็นแบบ
หนังสือ พนม วัด ตัง เค็ม ของ เมือง เขลียง
ด้วย

ท่านเชเคส์ แสดงความเห็น ต่อไป

อีกว่า ศิลาจารึกชนิดนี้อาจมีมากกว่า
๓ แผ่นก็เป็นได้ คือศักราชระหว่างแผ่น
ที่ ๒ กับที่ ๓ ไกลกันมาก ไม่เหมือน
แผ่นที่ ๑ กับที่ ๒ อย่างไรก็ตาม แผ่นที่ ๑
เป็นแผ่นต้น แผ่นที่ ๒ เป็นแผ่นรอง
และแผ่นที่ ๓ เป็นแผ่นสุดท้ายแน่นอน
แต่อาจมีแผ่นอื่น ๆ อีกในระหว่างแผ่น
ที่ ๒ กับแผ่นที่ ๓ เหตุที่ทำให้สงสัย
เช่นนี้ คือศักราชที่ปรากฏในแผ่นที่ ๑
เป็น ๗๒๓ และแผ่นที่ ๒ เป็น ๗๒๔
เรียงกันก็ ครั้นมาในแผ่นที่ ๓ กล่าวถึง
ศักราช ๗๕๐ ซึ่งเป็นระยะไกลกัน
หลายสิบปี ฉะนั้นอาจมีแผ่นอื่นแทรก
อีกก็เป็นได้ แต่ยังไม่ได้พบในเวลาอัน

เป็นความจริงที่ศักราชต้นแผ่นที่ ๓
ห่างไกลจากปลายแผ่นที่ ๒ มาก แต่
ข้าพเจ้าตรวจดูสอบแล้ว เห็นว่าแผ่นที่
๓ ต่อกับแผ่นที่ ๒ ได้ ไม่จำเป็นต้องมี
แผ่นอื่นมาแทรกในระหว่างแผ่นที่ ๒ กับ
แผ่นที่ ๓ อีก ถึงแม้จะชี้แจงต่อไปในเมื่อ
กล่าวถึงการสำรวจความในแผ่นที่ ๓

(ยังมีต่อ)